

PROBLEMATIKA FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ V ČESKÉ REPUBLICCE

Jaroslav Pilný

Katedra obecné a veřejné ekonomie

Fakulta ekonomicko-správní UPa

1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA PROBLÉMU

Významným subjektem, který po roce 1989 vstoupil do všeobecného povědomí obyvatel našeho státu daleko výrazněji než do té doby jsou církve a náboženské společnosti. U církví zdaleka nejde jen o jejich ovlivňování duchovního života občanů, ale je to také velmi významný ekonomický subjekt. podle obsahu přílohy k zákonu č. 308/91 Sb., na území ČR se souhlasem státu působí celkem 19 církví a náboženských společností. Největší počet členů má církev římsko-katolická (4 021 385), dále církev evangelická (203 996) a církev československá husitská (178 036).

Církve, stejně jako jiné organizace potřebují k své úspěšné činnosti určitý majetek (budovy, vybavení budov, zařízení aj.) a určité pohotové finanční prostředky. Zvláštností současného postavení církví v ČR, zejména církve římskokatolické je to, že v období do roku 1948 měly poměrně velký majetek, o který přišly v procesu znárodnování po únoru 1948. V současné době se v různých obměnách nastoluje otázka zda a kolik majetku má být církvím vráceno, kolik majetku vůbec církve pro svoji činnost potřebují atd.

Jde o problematiku nesmírně složitou a ze všech hledisek (právních, ekonomických, etických aj.) velmi náročnou na přijetí takových řešení, která by dostatečně uspokojila jak zástupce příslušných církví, tak dosavadní držitele a uživatele původního církevního majetku. Mezi současné nejčastější držitele církevního majetku patří zejména stát, resp. různé státní organizace. Existuje také velké množství privátních subjektů, které různým způsobem získaly církevní majetek.

Cílem předložené stati je poukázat na některé aspekty financování církví z pohledu současných poměrů (rok 1999) v České republice, a to zejména ve vztahu k restituci církevního majetku.

2 ZPŮSOBY FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ

V ekonomickém systému České republiky církve patří mezi **neziskové soukromoprávní organizace veřejně prospěšné**. Činnosti církví a náboženských společností upravuje zákon č. 308/91 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Ve světě existuje řada způsobů financování církví, jež se vzájemně kombinují a doplňují. V podstatě lze rozlišit 3 základní způsoby financování církví:

- a) financování státem (např. Belgie, Lucembursko, Řecko aj.)
- b) financování jejími členy (např. USA, Francie, Velká Británie, Nizozemí aj.)
- c) systém církevních příspěvků a církevní daně (např. Německo, Rakousko, Švýcarsko, Skandinávie aj.).

Zvolený způsob financování v příslušné zemi souvisí s jejím předchozím dlouhodobým historickým vývojem a celkovými ekonomickými poměry v dané zemi. Vzhledem

k přímému sousedství naší republiky s Německem ukáží na financování církve právě v Německu.

2.1 Financování církve v Německu

Spolková republika Německo má v současné době asi 81 milionů obyvatel. Z toho je asi 29,2 mil. protestantů (38 %) a 28,0 mil. katolíků (34 %). Kromě toho žije v Německu asi 1,65 mil. muslimů (2 %) a 32 319 židů. Na základě ústavy má každá katolická diecéze a každá evangelická zemská církev právní status veřejnoprávní korporace. I méně početné církve na základě splnění ústavních předpokladů získávají postupně status veřejnoprávní korporace. Menší náboženské skupiny se mohou organizovat jako soukromoprávní sdružení podle občanského zákoníku.

Zákon umožňuje církvím, které mají status veřejnoprávní korporace, právo **vybírat daně**. Církve vybírají tzv. **církevní daně** od členů svých farností a sborů na základě seznamů plátců daní a podle specifikací zákonů jednotlivých zemí. Výnos církevní daně neplyne přímo do rozpočtu příslušné farnosti, ale je odevzdáván diecézi, resp. evangelické zemské církvi (vrcholné orgány řízení církvi). Zaměstnavatelé jak ve státním, tak v soukromém sektoru odečítají církevní daně ze mzdy svých zaměstnanců a odevzdávají je státním daňovým úřadům. Daňové úřady potom postupují výnosy těchto daní nejvyšším církevním orgánům, které je dále rozdělují. Část výnosu těchto daní plyne hlavně na platy různých církevních organizací a část plyne do rozpočtů farností.

Církevní daň je v podstatě daňová přírážka, která je vypočítávána podle výše daně z příjmů zaměstnanců. Podle zemí a podle církvi činí výše daně 8 - 9%. Výnos této církevní daně tvoří nejdůležitější zdroj příjmů, z něhož se financují církevní aktivity. Katolická a evangelická církev získává ročně z církevní daně cca 16 mld. německých marek (DM).

Jedině dostatečnému výnosu z církevní daně mohou církve v SRN uspokojovat svůj finanční závazek a platit mzdy duchovním a ostatním zaměstnancům, financovat mnoho sociálních a charitativních institucí, církevních škol a nabízet různé služby, jako je předmanželské a osobní poradenství a odborné a osvětové programy.

Z celkového hodnocení vyplývá, že německý daňový systém je efektivní a slouží nejen církvi ale i samotnému státu. Kdyby církevní daně nebyly vybírány, stát by musel sám nést odpovědnost a náklady za různé činnosti, zejména v oblasti sociální pomoci občanům, které takto zajišťují církve.

Rozpočty církvi jsou na počátku roku veřejně publikovány a každý člen farnosti má možnost se podrobně informovat o využívání příjmů pocházejících z církevních daní. Celkové příjmy církve tvoří:

- 80 % církevní daň
- 10 % státní dotace
- 5 % výnosy sbírek a dary
- 5 % výnosy z majetku.

Péče o církevní stavební památky je záležitostí jednotlivých spolkových zemí a je v každé zemi uspořádána jinak. Např. v Porýní-Vestfálsku je záležitostí ministerstva vnitra, které vypracovává dlouhodobé plány obnovy památek. Financování je z vládních zdrojů.

3 RESTITUCE CÍRKEVNÍHO MAJETKU V ČR

Problematika financování církví v ČR v současném období úzce souvisí s problémem restituce církevního majetku, zejména majetku církve římskokatolické. Navrácení církevního majetku bylo a je předmětem jednání mezi nejvyššími zástupci státu (předseda vlády) a nejvyššími církevními hodnostáři v podstatě každý rok po r. 1989 do současnosti (1999).

3.1 Základní argumenty

Základní otázkou při řešení církevních restitucí je proč a v jaké výši majetek církvím vracet. Argumenty pro navrácení majetku vycházejí ze základního principu nedotknutelnosti soukromého majetku, který byl porušen předchozí konfiskací za vlády komunistického režimu. Situace je porovnávána např. s majetkem tělovýchovných organizací, kterým byl jejich majetek pro roce 1989 jednoznačně vrácen. Ve prospěch navrácení majetku mluví také to, že znovu získaný majetek by významně přispěl k ekonomickému osamostatnění církví.

Řešení situace je velmi naléhavé zejména proto, že církve (především církev katolická) nejsou za daných podmínek schopny zajistit vlastní provoz a zejména opravy zchátralých a v předchozím období špatně udržovaných církevních staveb. Za současného stavu se však dá předpokládat, že ani výnos plně restituovaného církevního majetku, nebude stačit na vytvoření dostatečných finančních zdrojů pro zajištění provozu církví a jejich zařízení.

Ve prospěch požadavků církví mluví také to, že církve kromě role mravní a sociální, plní také úlohu národního muzea uměleckých předmětů a zařízení. Na současné velmi nedobré ekonomické situaci církví se významně podílí také to, že vlivem ideologického nátlaku předchozího komunistického režimu v podstatě neexistuje střední generace věřících. Ti, kdo dnes přispívají, resp. jsou ochotni přispívat na církev, jsou převážně důchodci, kteří však v ČR představují nejméně solventní sociální skupinu obyvatel. Ani sociální postavení mladých věřících není na takové úrovni, že by bylo možno očekávat finanční spoluúčast na provozu církví.

Argumenty proti restitucím zdůrazňují to, že církev má být v souvislosti se svým základním posláním v podstatě chudá. Jako chudý ekonomický subjekt však nemůže dobře vykonávat charitativní a jiné všeobecně prospěšné činnosti. Mezi velmi významné argumenty proti restitucím církevního majetku patří i to, že podle některých právních názorů, zejména u nemovitostí nikdy nešlo o majetek církve, ale církev měla pouze právo užívání k tomuto majetku.

3.2 Rozsah restitucí

Nejspornějším majetkem z hlediska rozsahu jeho restituce je půda, lesy a průmyslové podniky. Při současných ekonomických poměrech lze předpokládat, že ani maximální rozsah restituovaného majetku nezajistí církvím plnou hospodářskou soběstačnost (jde zejména o církev katolickou). Výnosy z nemovitého majetku budou představovat vždy jen okrajový zdroj příjmů církví.

S postupem církevních restitucí vyjádřil hluboký nesouhlas arcibiskup pražský kardiál M. Vlk, který ve svém dopise z ledna 1998 adresovaném předsedovi Evropské komise J. Santerovi, označil církevní restituce v ČR za „výsměch veškerému právu“. Výdaje ze státního rozpočtu pro katolickou církev ve srovnání s jinými resorty pokládá za diskriminující. Za bezpráví se považuje také to, že část církevního majetku byla vydána obcím jen proto, že pří-

slušný majetek byl na jejich katastru. J. Santer předal dopis kardinála Vlka kompetentním místům odpovědných za přípravu vstupu ČR do Evropské unie.

3.3 Stanovisko Ekumenické rady církví

Stanovisko Ekumenická rady církví k církevním restitucím a k ekonomické problematice církví z r. 1993, obsahuje tyto hlavní body:

1. Církev má zájem o vrácení veškerého majetku zabaveného po 25. únoru 1948. Jsou ochotny přijmout výčet navráceného majetku se zdůvodněním k jakému účelu bude příslušný majetek sloužit a komu bude konkrétně patřit.
2. Církev směřuje k ekonomické nezávislosti na státu v oblasti vlastní duchovenské činnosti v rozmezí příštích 10 let.
3. V oboru ostatních činností (sociální, školské, kulturní aj.) počítají s podporou státu zhruba na stejné úrovni jako je poskytována jiným institucím.
4. Církev počítají zejména s těmito zdroji příjmů: dobrovolné dary členů, sponzorské dary, daňové asigance, daňové úlevy, pomoc ze zahraničí.

3.4 Současný stav

Vláda Miloše Zemana předložila veřejnosti právní expertízu (vypracovanou právníky UK), podle níž katolická církev nemá právo na žádný majetek, neboť nikdy nebyla jeho vlastníkem, ale pouze správcem. Ministr kultury P. Dostál má připraveny 2 varianty postupu při financování církví:

1. varianta:

financování podle výčtového zákona (vrátit majetek podle přesného seznamu atd.)

2. varianta:

shromáždit veškerý majetek nárokovaný církvemi do veřejnoprávního fondu. Tento majetek z části privatizovat a výnos použít pro hospodaření církví.

Podle ministra kultury se na provoz církví ze státního rozpočtu vynakládají cca 3 miliardy Kč ročně včetně charity a péče o památky. Z toho z resortu kultury plyne 1 miliarda Kč a z ní na platy je určeno asi 539 mil. Kč ročně. Předpokládá se, že i v nové koncepci by dotace do zdravotnických, charitativních a školských aktivit církví a do údržby církevních památek pokračovaly. Podle kardinála Vlka katolická církev nemá zájem o veškerý majetek, protože vzhledem k jeho vysokému stupni zanedbanosti by jeho správu a využití ekonomicky nezvládla (Ekonom č. 7/1977, s. 13).

Jednou z možností získání potřebných finančních prostředků je podnikání církví. Pokud bude církev podnikat, nebude to pro zisk ale jako nástroj pro získání prostředků pro plnění její prioritní činnosti. Předpokládá se, že církev bude podnikat např. při vydávání knih a provozování knihkupectví, provoz drobných prodejen potravin a kaváren aj.

4 HOSPODAŘENÍ CÍRKVÍ

4.1 Příjmy a výdaje církví

Mezi hlavní *zdroje* finančních prostředků církví patří:

- státní příspěvek na platy duchovních
- příjmy z majetku (nejčastěji z pronájmu nemovitostí)
- členské dary (pravidelné příspěvky nebo příležitostné dary a výnosy sbírek)
- státní podpora na péči o památky.

Mezi hlavní *výdaje* patří:

a) z ústředních zdrojů:

- náklady na údržbu nemovitostí
- náklady na platy
- náklady na provoz
- odvody nižším složkám na podporu oprav a platy duchovních

b) farnosti platí

- platy duchovních (státní finanční prostředky převedené z centra)
- platy zaměstnanců (ne duchovních)
- vlastní provoz a údržba.
- příspěvky do ústředí
- nákupy a vybavení (varhany aj.)

4.2 Příklad hospodaření farnosti o cca 1 000 členech s velkým objektem

Údaje o *příjmech* nejmenované farnosti nekatolické církve za roky 1995 - 97 jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1: Příjmy církve farnosti v r. 1995 - 97 (v Kč)

Druh příjmu	1995	1996	1997
Příspěvky	85 000	143 000	155 000
Výnosy sbírek	15 000	17 000	15 000
Dary	6 000	19 000	6 000
Ostatní (prodeje, úroky)	3 000	5 000	53 000
Nájem (obchod. prostory)	240 000	260 000	280 000
Celkem	349 000	444 000	509 000

Údaje o *výdajích* nejmenované farnosti nekatolické církve v roce 1995 - 97 jsou uvedeny v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2: Výdaje církve farnosti v r. 1995 - 97 (v Kč)

Druh výdajů	1995	1996	1997
Mzdy (ne farář)	27 000	27 000	55 000
Bohoslužebné výdaje	2 000	4 500	3 000
Správní výdaje	15 000	57 000	86 000
Finanční výdaje: pojištění aj.	97 000	29 000	45 000
Opravy a investice	15 000	6 000	85 000
Ostatní	22 000	12 000	12 000
Celkem	178 000	135 500	286 000

4.3 Celkové výdaje církve katolické (jako celek) za rok 1993

Celkové výdaje církve katolické jako celek za rok 1993 jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3: Celkové výdaje církve katolické za rok 1993 (mil Kč)

Druhy výdajů	Kč	Způsob krytí	
		státem	církví
Platy duchovních	90	90	0
Provoz far a biskupství	100	8	92
Opravy a údržba	205	57	148
Celkem	395	155	240

5 SOUHRN

Z hrubé analýzy současné ekonomické situace církví v ČR vyplývá, že je nutné co nejdříve rozhodnout o rozsahu restituovaného církevního majetku. Z hlediska financování běžných církevních aktivit by bylo nejvhodnější využít zkušeností ze sousedních zemí, např. z Německa, a to v souvislosti s připravovanou změnou v daňové soustavě ČR (např. zavedením daňových asignací, daňových církevních přírážek aj.). Současný ekonomický stav církví je k velké škodě jak na majetku, tak na absenci morálně prospěšných aktivit, které tato společnost nutně potřebuje a které by mohly církve dobře vykonávat, pokud jim k tomu budou poskytnuty nejnütnější ekonomické podmínky.

Literatura

1. Kalný V.: Církevní majetek a restituce. Občanský institut Praha 1995.
2. Marré H.: Systémy financování církví v zemích EU a USA. Revue pro církevní právo č. 10, Praha 1998.
3. Rektořík J.: Úvod do problematiky financování církví a náboženských společností. In: Acta oeconomica pragensia, roč. 4, č. 6. VŠE Praha 1996.

Recenzoval: doc. Ing. Antonín Pešek, CSc., vedoucí katedry obecné a veřejné ekonomie, FES, UPa

